

Список літератури:

1. Федулова Л.І. Інноваційний вектор розвитку промисловості України // Л.І. Федулова // Економіка України. – 2013. – № 4. – С. 15–23.
2. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс ; пер с англ. – М. : Экономика, 1989. – 271 с.
3. Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу : [монографія] / За ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми : Університетська книга, 2008. – 615 с.
4. Грабовецкий Б.Е. Маркетинг средств отображения информации / Б.Е. Грабовецкий, Ф.К. Джуган, В.М. Погомий // Сб. радиопромышленность. – 1992. – № 12. – С. 14–19.
5. Погомий В.М. Организация маркетинга в научно-исследовательском институте видеотерминальной техники (НИИВТТ) / В.М. Погомий, Ф.К. Джуган, Б.Е. Грабовецкий // Приборы и системы управления. – 1992. – № 5. – С. 43–44.
6. Марита А. «Сделано в Японии». История фирмы «Сони» / А. Марита ; пер с англ. – М. : Альпина Паблишер, 2007. – 290 с.
7. Ермилов А.П. Макроэкономическое прогнозирование в США / А.П. Ермилов. – Новосибирск : Наука, 1987. – 270 с.
8. Павленко А.Ф. Трансформація курсу «Економічний аналіз діяльності підприємства» : наук. доповідь / А.Ф. Павленко, М.Г. Чумаченко. – К. : КНЕУ, 2001. – 88 с.
9. Мартино Дж. Технологическое прогнозирование / Дж. Мартино. – М. : Прогресс, 1977. – 591 с.

УДК 338.43902:005.934:338.435

Кордзя Н.Р., к.т.н., доцент,
доцент кафедри маркетингу, підприємництва та торгівлі
Одеська національна академія харчових технологій
Єгоров Б.В., д.т.н., професор, ректор
Одеська національна академія харчових технологій

**АНАЛІЗ СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ В РОЗРІЗІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Кордзя Н.Р., Єгоров Б.В. Аналіз складу населення в розрізі забезпечення продовольчої безпеки України. У статті обґрунтовано необхідність проведення моніторингу якісного складу населення України. Проведено аналіз населення за статтю, віком, станом здоров'я, видом робіт, в яких воно зайняте. Зроблено висновки щодо тенденцій змін співвідношення українців за цими факторами.

Ключові слова: продовольча безпека, населення, стать, вік, стан здоров'я, зайнятість.

Кордзя Н.Р., Єгоров Б.В. Анализ состава населения в разрезе обеспечения продовольственной безопасности Украины. В статье обоснована необходимость проведения мониторинга качественного состава населения Украины. Проведен анализ населения по полу, возрасту, состоянию здоровья, виду работ, в которых оно занято. Сделаны выводы о тенденциях изменения соотношения украинцев по данным факторам.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, население, пол, возраст, состояние здоровья, занятость.

Kordzaia N.R., Yegorov B.V. Population analysis in context of food security of Ukraine. The necessity of detailed monitoring of qualitative structure of population of Ukraine was substantiated. The population analysis by sex, age, health status, type of work were hold. The conclusions about tendencies of changes of population structure according to these factors were made.

Keywords: food security, population, gender, age, health, employment.

Постановка проблеми. У наш час захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави у цілому, за якої забезпечуються розвиток середовища, а також своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам у всіх сферах державного управління є провідним показником

сучасної держави, і таким чином виникає поняття «національна безпека» [1; 2]. Національна безпека будь-якої держави базується на економічній безпеці, одним із найважливіших складників якої є безпека продовольча. Завдяки їй досягається сталий соціально-економічний розвиток суспільства, а також його демографічне відтворення [1].

Сфера продовольства – один із найважливіших секторів економіки будь-якої країни, що зумовлює особливі роль і значення її кінцевої продукції у задоволенні потреб населення, оскільки харчові продукти є важливими та незамінними у життєдіяльності людини [1].

Проблема достатнього забезпечення продовольством існувала ще з давніх часів, але світового масштабу вона набула приблизно із середини ХХ ст. Уперше термін «продовольча безпека» було введено в обіг після зернової кризи 1972–1973 рр. Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН продовольча безпека визначалась як «...забезпечення гарантованого доступу всіх жителів у будь-який час до продовольчих ресурсів світу в кількості, необхідній для здорового, активного життя» [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сьогодні наукові дослідження за напрямом продовольчої безпеки здійснюються достатньо активно, свідченням чого є низка фундаментальних праць щодо стану продовольчої безпеки країни вітчизняних та зарубіжних учених: Саблука П., Білоруса О., Власова В., Бойка В., Пасхавера Б., Лібанової Е., Гойчук О., Сена А., Ушачова І., Корбут О., Ільїної З., Петровича М. та ін. Водночас, урахуовуючи багатогранність та складність даної проблематики, велика кількість її аспектів ще недостатньо висвітлена, а окремі з них, зокрема вплив складу населення країни на рівень та стабільність її продовольчої безпеки, потребують постійного аналізу та моніторингу.

Постановка завдання. Метою статті є проведення аналізу населення України для з'ясування особливостей формування потреб у продуктах харчування і, як результат, підвищення показників продовольчої безпеки країни. Для досягнення поставленої мети був проведений детальний моніторинг населення країни залежно від статі, віку, стану здоров'я, категорії робіт, на яких зайнято населення.

Виклад основних результатів. Сьогодні можна говорити про те, що першочерговою метою урядів усіх країн світу повинна стати мета забезпечити достатньою кількістю безпечних та повноцінних харчових продуктів абсолютно все населення. При цьому доступ до необхідного набору харчових продуктів, як фізичний, так і економічний, повинен бути у кожного громадянина незалежно від індивідуальних особливостей та загальнополітичної ситуації в країні.

Однак населення країни не є однорідним. Тут можна виділити кілька категорій, які мають потребу в особливому харчуванні, а отже, й у забезпеченні певного набору основних поживних і біологічно активних речовин.

Саме тому першим етапом, необхідним для реалізації механізму забезпечення продовольчої безпеки кожного громадянина країни, є проведення детального моніторингу та аналізу населення країни залежно від:

- статі (співвідношення чоловіків і жінок, відсоток від загальної кількості населення);
- віку (кількість дітей, працездатного населення, пенсіонерів, відсоток від загальної кількості населення);
- стану здоров'я (загальна кількість хронічних захворювань та їх характеристика);
- категорії робіт, на яких зайнято населення.

До окремих категорій громадян, які потребують особливого підходу у складанні раціону харчування, можна віднести вікові категорії населення, категорії населення за зайнятістю, військовослужбовців, категорії населення за видами захворювання, а також людей з обмеженими можливостями (інвалідів).

У табл. 1 показано розподіл населення України залежно від статі, а на рис. 1 – відсоткове співвідношення цих показників.

Як видно з наведених даних, співвідношення кількості населення жіночої до чоловічої статі із року у рік є доволі стабільним та у середньому в Україні становить 54 % до 46 % відповідно.

Розподіл постійного населення України за окремими віковими групами та їх відсоткове співвідношення до загальної кількості населення відображено у табл. 2 та на рис. 2.

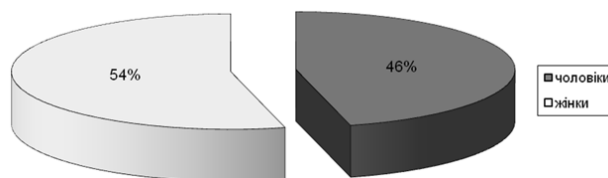

Рис. 1. Відсоткове співвідношення чоловіків та жінок у населенні України [4]

У результаті аналізу можна зробити висновок: загальна кількість наявного населенні України за останні роки, на жаль, значно знизилася. Але співвідношення трьох основних вікових категорій (0–14 років, 15–64 роки та 65 і більше) збереглося на рівні 14 : 70 : 16 відповідно.

Таблиця 1
Розподіл населення України залежності від статі (на 1 січня, тис. осіб) [4]

Роки	Чисельність постійного населення		
	всього	у тому числі	
		чоловіки	жінки
2010	45782,6	21107,1	24675,5
2011	45598,2	21032,6	24565,6
2012	45453,3	20976,7	24476,6
2013	45372,7	20962,7	24410,0
2014	45245,9	20918,3	24327,6
2015¹	42759,7	19787,8	22971,9
2016¹	42590,9	19717,9	22873,0

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

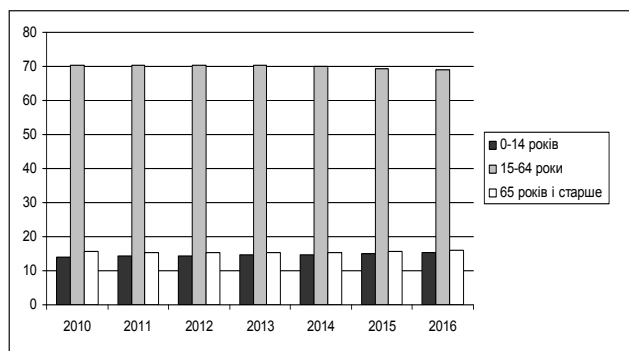

Рис. 2. Відсоткове співвідношення населення України за окремими віковими групами [4]

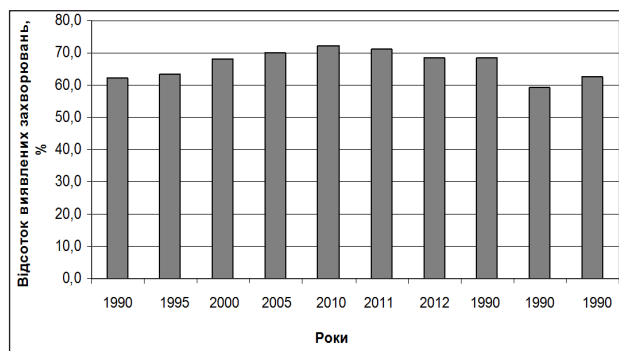

Рис. 3. Відсоток виявлених у населення України захворювань до загальної його кількості [4; 5]

Таблиця 2

Розподіл постійного населення України за окремими віковими групами (на 1 січня, тис. осіб) [4]

Рік	Всього населення	0–14 років	15–64 роки	65 років і старше
2010	45782,6	6483,6	32130,2	7168,8
2011	45598,2	6496,0	32137,0	6965,2
2012	45453,3	6531,5	31993,3	6928,5
2013	45372,7	6620,6	31846,8	6905,3
2014	45245,9	6710,7	31606,4	6928,8
2015 ¹	42759,7	6449,2	29634,7	6675,8
2016 ¹	42590,9	6494,3	29327,7	6768,9

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя

Таблиця 3

Захворюваність населення України [4–6]

Роки	Загальна кількість населення, тис. осіб	Всього захворювань	Кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань, тис.								
			у тому числі:								
			повоутворення	Хвороби нервової системи ²	хвороби системи кровообігу	хвороби органів дихання	хвороби шкіри та підшкірної клітковини	хвороби кістково-м'язової системи і сполучної тканини	хвороби сечостатевої системи	уроджені аномалії (вади розвитку), деформації та хромосомні порушення	травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин
1990	51838	32188	310	2640	1149	17021	1799	1374	1224	41	2866
1995	51300	32547	327	3037	1390	15705	2144	1416	1544	47	2647
2000	49114	33471	382	748	2338	14639	1996	1571	1939	62	2339
2005	47100	32912	408	754	2430	13894	1936	1600	2185	53	2264
2010	45782	33080	418	750	2390	14595	1921	1532	2138	52	2217
2011	45598	32381	423	744	2346	14148	1881	1490	2095	55	2136
2012	45453	31162	433	724	2318	13220	1852	1445	2047	54	2140
2013	45372	31024	440	704	2256	13293	1856	1444	2046	55	2085
2014 ¹	45245	26881	363	651	1880	11839	1570	1247	1756	48	1723
2015 ¹	42759	26789	366	653	1844	11862	1567	1246	1779	48	1698

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

² Згідно з МКХ-10, починаючи з 1999 р. з класу захворювань нервової системи та органів чуття вилучені і сформовані в окремі класи хвороби ока та його придаткового апарату і хвороби вуха та соскоподібного відростка.

Відомості про стан здоров'я населення України, а саме захворювання уроджені та отримані, що були вперше зареєстровані, надано в табл. 3.

Тут наведено такі їх види: новоутворення, хвороби нервової системи, хвороби системи кровообігу, хвороби органів дихання, хвороби шкіри та підшкірної клітковини, хвороби кістково-м'язової системи і сполучної тканини, хвороби сечостатевої системи, уроджені аномалії (вади розвитку), деформації та хромосомні порушення, травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин.

Як видно з даних табл. 3, кількість випадків виявлення захворювань у відсотках до наявного населення України, на жаль, є практично незмінною, але деякі коливання значень даних показників все ж таки мають місце: незначне збільшення значення з 62,1% у 1990 р. до 72,3% у 2010 р. та подальше зменшення кількості захворювань до 62,7% у 2015 р. (рис. 3).

Що стосується характеристики кожної окремої групи захворювань щодо загальної кількості наявного населення України, тут можна спостерігати таку картину.

Кількість новоутворень, що були виявлені у населення країни в 1990–2013 рр., поступово збільшувалася – з 0,6% до 0,97%, після чого в наступні два роки дещо зменшилася до рівня 0,86%.

Кількість уроджених аномалій (вад розвитку), деформацій та хромосомних порушень за період, що аналізувався, дещо збільшилася – з 0,08% у 1990 р. до 0,11% у 2015 р. Значення кількості травм, отруєнь та деяких інших наслідків дії зовнішніх причин демонструє стабільну тенденцію до зниження, змінюючись із 5,53% у 1990 р. до 3,97% у 2015 р.

Щодо хвороб кістково-м'язової системи і сполучної тканини, то у відсотковому відношенні до загальної кількості населення, кількість осіб, що

Таблиця 4

Зайняте населення за видами економічної діяльності (тис. осіб) [7]

Вид робіт	Роки						
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014 ¹
Усього населення	49114	47100	45782	45598	45372	45245	42759
Усього зайнятого населення	20175,0	20680,0	20266,0	20324,2	19261,4	19314,2	18073,3
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство. Рибальство, рибництво	4367,0	4005,5	3115,6	3410,3	3308,5	3389,0	3091,4
Промисловість	4598,3	4072,4	3461,5	3352,7	3236,7	3170,0	2898,2
Будівництво	903,6	941,5	943,0	924,5	836,4	841,1	746,4
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку. Діяльність готелів та ресторанів	3121,3	4175,2	4832,0	4865,0	4160,2	4269,5	3965,7
Діяльність транспорту та зв'язку	1355,0	1400,5	1389,7	1379,5	1150,9	1163,6	1113,4
Тимчасове розміщування й організація харчування	–	–	–	–	326,7	328,9	309,1
Інформація та телекомунікації	–	–	–	–	297,9	299,9	284,8
Фінансова діяльність	166,1	247,9	332,8	350,6	315,8	306,2	286,8
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	815,9	966,6	1153,2	1187,5	322,2	314,3	286,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	–	–	–	–	504,1	493,6	456,0
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	–	–	–	–	343,9	343,3	334,3
Державне управління	1198,6	1028,9	1223,8 ¹	1055,5	1003,6 ³	962,3	959,5 ³
Освіта	1609,7	1668,2	1688,3	1677,6	1633,2	1611,2	1587,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1379,6	1356,6	1341,4	1320,8	1181,4	1171,8	1150,5
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	–	–	–	–	225,6	226,5	221,2
Інші види економічної діяльності	659,9	816,7	784,7	800,2	414,3	423,0	382,2

¹ Без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

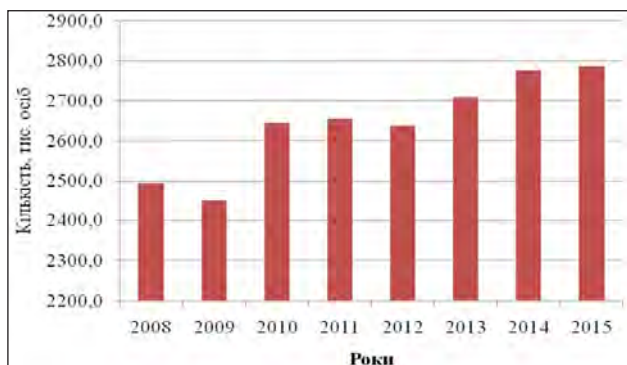

Рис. 4. Динаміка кількості інвалідів в Україні (тис. осіб) [6]

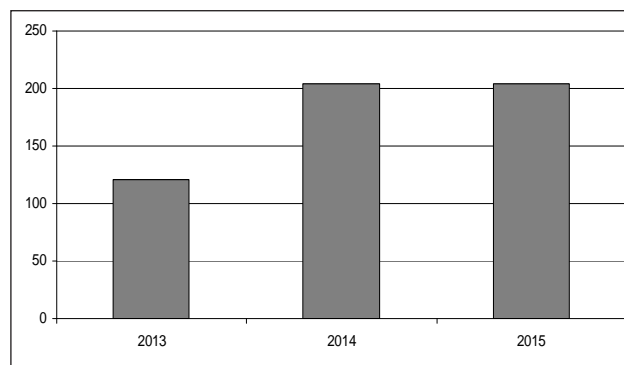

Рис. 5. Кількість військовослужбовців, 2013–2015 рр. (тис. осіб) [8]

ними страждає, спочатку поступово збільшувалася – з 2,65% у 1990 р., досягнувши максимуму в 3,40% у 2005 р., а потім почала дещо знижуватися і в 2015 р. дійшла до рівня 2,91%.

Частка населення, що страждає хворобами сечостатевої системи, за останні 15 років значно зросла. Причому в період 1990–2010 рр. збільшення хворих відбувалося достатньо підвищеними темпами: з 2,36% у 1990 р. до 4,67% у 2010 р. у відсотковому відношенні до загальної кількості населення України. У наступні роки темп приросту дещо знизився, досягнувши рівня 4,16% у 2015 р.

Щодо кількості випадків хвороб шкіри та підшкірної клітковини, то особи із цими видами порушень становили в 1990 р. 3,47% від загальної кількості населення. За наступні 15 років цей показник збільшився, досягнувши свого максимуму в 4,20% у 2010 р., а потім знов зменшився до 3,66% у 2015 р.

Зміни кількості зареєстрованих хвороб органів дихання та співвідношення осіб, що ними страждають, до загальної кількості наявного населення нашої країни останні 25 років (1990–2015 рр.) мають такі тенденції: збільшення з 32,83% у 1990 р. до максимуму свого значення в 2010 р. на рівні 31,88%, подальше помірне зменшення до 26,17% у 2014 р. та різке збільшення за останній 2015 р. до 27,74%.

Що стосується випадків хвороби системи кровообігу, то можна говорити про дуже нестабільний характер їх розвитку: тут відбулося різке збільшення кількості хворих до загальної кількості населення – з 2,22% у 1990 р. до 4,76% у 2000 р., потім помірне збільшення до 5,22% у 2011 р., та подальше зменшення до 4,31% у 2015 р.

Кількість випадків хвороби нервової системи, як можна побачити з табл. 3, в останнє десятиріччя ХХ ст. та в перше десятиріччя ХХІ ст. мала тенденцію до збільшення з максимумом значення в 2010 р. на рівні 1,64% від загальної кількості населення. Далі напрям приросту змінився, та значення зменшилося до 1,53% у 2015 р.

Нині в Україні кількість осіб з обмеженими можливостями або інвалідністю становить 2 788 226, або 6,1% від загальної чисельності населення.

У загальній кількості інвалідів в Україні питома вага осіб, які мають I групу інвалідності, – 10,7% (298,2 тис. осіб), II групу – 37,8% (1 054,4 тис. осіб) та III групу – 45,5% (1 268,5 тис. осіб). Частка дітей-інвалідів віком до 18 років становить 0,6% від загальної кількості населення (167,1 тис. осіб).

Динаміку приросту кількості інвалідів серед населення України наведено на рис. 4.

Як видно з наведених даних, кількість інвалідів серед населення України з роками зростає.

Останньою ознакою, за якою було проведено аналіз наявного населення України, є види діяльності, в яких зайняте населення (табл. 4).

Аналіз даних табл. 4 показав такі зміни у видах діяльності, яким надає перевагу населення України. Значно знизилася кількість населення, зайнятого у сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві, рибальстві та рибництві – з 21,65% у 2000 р. до 17,10% у 2014 р. Схожа картина спостерігається і для зайнятості населення у промисловості. Тут показники зменшилися з 22,79% у 2000 р. до 16,04% у 2014 р. Попит на роботу у сфері операцій із нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям знизився більш ніж у два рази – з 4,04% у 2000 р. до 1,58% у 2014 р.

В останній час найбільш позитивною тенденцією розвитку характеризуються такі види діяльності, як торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, діяльність готелів та ресторанів, збільшивши відсоток працюючого тут населення з 15,47% у 2000 р. до 21,94% у 2014 р.

Окрім усього іншого, є невелика тенденція до збільшення працівників освіти, за останні 14 років їх відсоток збільшився майже на 10%. Усе більш привабливою для наших співгромадян стає сфера фінансової діяльності, збільшуючи відсоток зайнятості майже наполовину (з 0,82% у 2000 р. до 1,89% у 2014 р.).

Решта сфер зайнятості мають більш-менш стабільне становище.

Що стосується військовослужбовців в Україні, то їх кількість указана на рис. 5.

Як можна побачити з рис. 5, кількість військовослужбовців за останні два роки значно збільшилася, що потребує внесення змін та корегування норм і програми їх харчування.

Висновки. Таким чином, аналіз складу населення України в розрізі його кількості, статі, віку, виду діяльності, стану здоров'я, та інших факторів, дає змогу зробити такі висновки:

1. За останні 10–15 років суттєво змінилася структура зайнятості населення. Найбільше частка зайнятого населення зросла в таких сферах, як торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, діяльність готелів та ресторанів. Відсоток працюючого тут населення збільшився з 15,47% у 2000 р. до 21,94% у 2014 р. Працівників освіти в нашій державі також стає дедалі більше: за 14 років їх відсоток збільшився майже на 10%. Окрім того, все більш привабливою для наших співгромадян стає сфера фінансової діяльності, де відсоток зайнятого населення збільшився більш ніж у два рази – з 0,82% у 2000 р. до 1,89% у 2014 р.

2. Суттєво зросла кількість військовослужбовців, які потребують особливого харчування, а також від-

повідної безпечності та якості харчових продуктів.

3. Стан здоров'я населення змінився: у кількісному вираженні захворювань стало менше, а ось у розрізі самих хвороб та ступеня їх важкості здоров'я українців дещо погіршилося. Так, збільшилися випадки захворювань на хвороби системи кровообігу, хвороби кістково-м'язової системи і сполучної тканини, хвороби сечостатевої системи, уроджені аномалії (вади розвитку), деформації та хромосомні порушення, також кількість новоутворень, що було діагностовано.

4. Суттєво зросла кількість інвалідів, які також потребують корекції раціону харчування.

Отже, в Україні повинна бути розроблена програма забезпечення населення харчовими продуктами залежно від віку, статі, видів зайнятості та стану здоров'я. Зміни у сучасній структурі населення, у тому числі за видами діяльності та станом здоров'я, потребують внесення коректив у норми харчування.

Все це спонукає до розроблення сучасної програми харчування населення України, яка б якнайбільше відповідала його потребам та забезпеченню подальшого розвитку.

Список літератури:

1. Тищенко М.Г. Проблеми забезпечення продовольчої безпеки України / М.Г. Тищенко // Ефективна економіка. – 2013. – № 7.
2. Загальна Декларація про ліквідацію голоду та недоїдання ООН від 16.11.1974 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_115.
3. United Nations (1975). Report of the World Food Conference, Rome 5-16 November 1974. New York: United Nations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/en/development/devagenda/food.shtml>.
4. Населення України за 2014 рік: демографічний щорічник / Відпов. за вип. Г.М. Тимошенко. – К., 2015. – 117 с.
5. Соціальні індикатори рівня життя населення: статистичний збірник / Відпов. за вип. О.О. Кармазіна. – К., 2015. – 204 с.
6. Україна за 2014 рік: статистичний щорічник / Відпов. за вип. О.А. Вишнеvsька – К., 2015. – 553 с.
7. Зайняте населення за видами економічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2014/trp/zn_ed/zn_ed_u/zn_ed_2013_u.htm.
8. Біла книга-2015. Збройні Сили України / Авт. кол. працівників Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України. – К., 2016. – 103 с.